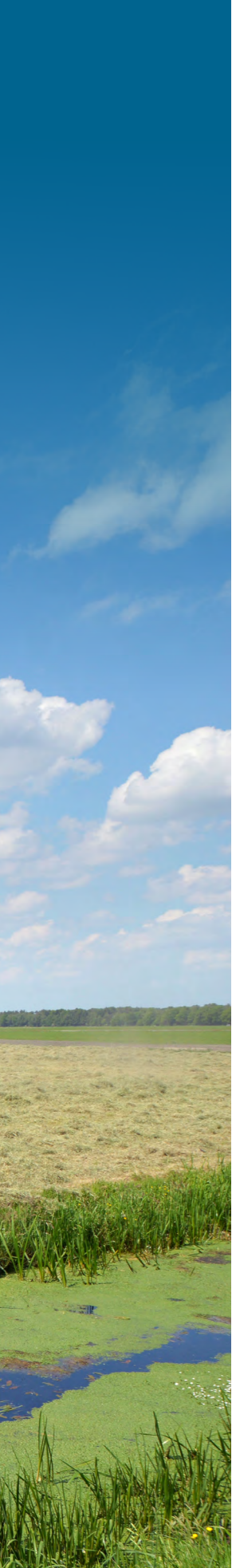

BOEREN MET TOEKOMST

Duurzaam, praktisch en van onderop

Landbouwvisie Zuidwest-Drenthe 2025 - 2050

BOEREN MET TOEKOMST

Duurzaam, praktisch en van onderop

maart 2025

GCZWD
GEBIEDSCOÖPERATIE
ZUIDWEST DRENTH

INHOUD

	Samenvatting	5
	Leeswijzer	5
	Voorwoord	6
1	De Landbouwvisie	8
	1.1 Inleiding	9
	1.2 Doel en gebruik	10
	1.3 Totstandkoming van de visie	10
2	Onze ambities	14
3	Trends en achtergrond	18
4	Onze visie	22
	4.1 Bodem en water	23
	• Het belang van een robuuste bodem	23
	• Bemesting	24
	• Waterkwaliteit	24
	• Waterpeil	24
	• Groene en blauwe diensten	25
	4.2 Stikstof	26
	• Mestvergisting	26
	• PAS-melders	27
	4.3 Landbouwgrond	28
	• Landbouwgrond in eigendom	28
	• Pachtgrond	29
	• Afwaarderen van landbouwgrond	29
	• Onze eigen TBO	29
	4.4 Verdienmodellen	31
	• Multifunctionele landbouw	31
	• Agrarisch natuurbeheer	32
	4.5 Bedrijf en omgeving	34
	• Boerderijeducatie	34
	• Bescherming plattelandscultuur Zuidwest-Drenthe	35
	4.6 Samenwerken in Zuidwest-Drenthe	37
	• Samenwerken met andere agrariërs	37
	• Samenwerken met de overheid	37
	• Samenwerken met Terrein Beherende Organisaties	38
5	Kansen per gemeente	40
	5.1 Westerveld	43
	5.2 Meppel	43
	5.3 De Wolden	45
	5.4 Hoogeveen	48
6	Uitvoeringsagenda	50
	Afkortingen	52
	Bronvermelding	52
	Bijlage	53

Samenvatting

In Zuidwest-Drenthe hebben ruim 200 agrarische ondernemers gezamenlijk een toekomstvisie opgesteld voor de landbouw in de regio. Deze visie, ontwikkeld door en voor boeren en tuinders, heeft als doel een duurzame en economisch gezonde agrarische sector te behouden en versterken. In een tijd waarin de landbouwsector onder druk staat door veranderende regelgeving en maatschappelijke verwachtingen, willen de boeren en tuinders in Zuidwest-Drenthe laten zien wat wél mogelijk is.

De visie richt zich op drie hoofdambities. Allereerst streven de agrariërs naar **duurzame ontwikkeling**, waarbij iedere ondernemer de kans krijgt om een rendabel bedrijf te runnen met een passende omvang. Daarnaast is er de ambitie om **minder regels en meer praktijkgericht beleid** te realiseren. Boeren ervaren dat veel regelgeving wordt gemaakt zonder aansluiting bij de praktijk. Met deze visie pleiten zij voor beleid dat uitgaat van hun ervaring en kennis. Tot slot staat **samenwerking** centraal. Agrariërs willen niet alleen onderling de krachten bundelen, maar ook actief samenwerken met overheden, terrein behorende organisaties en de samenleving.

Binnen deze ambities zijn zes thema's uitgewerkt. Bodem en water spelen een cruciale rol in een toekomstbestendige landbouw. Boeren zetten in op het behoud van organische stof in de bodem, duurzame bemesting en een betere balans in waterbeheer. Op het gebied van stikstof pleiten ze voor bewezen emissie-reducerende maatregelen, ondersteuning van mestvergisting en de oprichting van een Drentse stikstofbank om stikstofruimte binnen de provincie te behouden. De beschikbaarheid van landbouwgrond staat eveneens onder druk door toenemende concurrentie van andere

sectoren. Boeren willen dat landbouwgrond behouden blijft voor agrarisch gebruik en vragen om eerlijke pachtvoorwaarden.

Naast het traditionele boerenbedrijf wordt verbreding van verdienmodellen steeds belangrijker. Multifunctionele landbouw biedt kansen om het inkomen te versterken. Tegelijkertijd willen boeren dat de primaire landbouwproductie de kern van hun bedrijfsvoering blijft. De relatie met de samenleving krijgt ook aandacht. Boeren zetten zich in voor meer educatie over de herkomst van voedsel en streven naar erkenning van de plattelandscultuur.

Om deze visie te realiseren, is een uitvoeringsagenda opgesteld met concrete acties en samenwerkingsprojecten. Door deze initiatieven willen de agrariërs in Zuidwest-Drenthe niet alleen hun sector toekomstbestendig maken, maar ook een constructieve bijdrage leveren aan bredere maatschappelijke uitdagingen. Met deze Landbouwvisie schetsen de boeren van Zuidwest-Drenthe een optimistisch en praktisch pad naar een sterke, duurzame en economisch gezonde agrarische sector.

LEESWIJZER

Deze Landbouwvisie bestaat uit zes hoofdstukken. In hoofdstuk 1 staat beschreven hoe de visie tot stand is gekomen, met welk doel deze is geschreven en hoe de visie wordt gebruikt. In hoofdstuk 2 worden de drie hoofdambities uitgelegd. Belangrijke trends, ontwikkelingen en achtergrondinformatie is terug te vinden in hoofdstuk 3. De visie op de toekomst van de landbouw in Zuidwest-Drenthe is uitgewerkt in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 5 behandelt de belangrijkste aandachtspunten per gemeente. Afsluitend is in hoofdstuk 6 de uitvoeringsagenda te vinden.

VOORWOORD

Maarten Rosink

Voor u ligt de Landbouwvisie Zuidwest Drenthe, opgesteld met en door meer dan 200 agrarische ondernemers uit de regio. Ongeveer twee jaar geleden hebben wij als bestuur van LTO Noord, afdeling Zuidwest Drenthe besloten dat het hoog tijd werd voor een nieuwe Landbouwvisie. Zeker nu, in de tijd waar veranderingen in de sector elkaar snel opvolgen.

We vinden het belangrijk dat de visie niet vanachter een bureau, maar juist door de agrarische ondernemers vanuit de praktijk is geschreven. We wilden hun visie op de toekomst ophalen en van hen horen wat er nodig is om onze toekomst in Zuidwest-Drenthe vorm te geven. Met deze Landbouwvisie dragen we uit wat we als agrarische sector wél willen, in plaats van wat we niet willen. We zijn de samenwerking aangegaan met Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe om hiermee aan de slag te gaan samen met alle boeren en tuinders in Zuidwest-Drenthe.

Wij zijn verheugd met de totstandkoming en het eindresultaat van deze Landbouwvisie. De agrarische ondernemers hebben massaal hun bereidheid getoond door input te geven bij de bijeenkomsten en de interviews. Wat onder andere duidelijk naar voren komt is dat gewaarborgd moet worden dat de primaire hoofdtak van het bedrijf garant moet blijven voor het hoofdinkomen. Daarnaast is er een grote ambitie voor het verlenen van groenblauwe diensten,

mits daar een economisch rendabele en meerjarige beloning tegenover staat. In de uitvoeringsagenda, die verderop in dit document terug te vinden is, staan concrete vervolgacties die door de betreffende partijen worden opgepakt.

Namens het voltallige bestuur spreek ik de waardering uit aan alle agrarische ondernemers die hebben meegewerkt aan deze Landbouwvisie. Met dank voor de financiële bijdragen vanuit de provincie Drenthe, de gemeenten Westerveld, Meppel, De Wolden en Hoogeveen en de ondernemersfondsen Meppel en Westerveld. Dan rest mij nog dank uit te spreken richting Marlous Rosegaar en Jan van Goor van de Gebiedscoöperatie voor de vruchtbare samenwerking en hun aandeel in de totstandkoming van deze Landbouwvisie.

*Mede namens het bestuur van LTO
Noord Zuidwest Drenthe,
Maarten Rosink*

Henk Brink

Drenthe en de landbouwsector zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Deze Landbouwvisie laat zien dat boeren en tuinders in Zuidwest-Drenthe ontzettend veel kansen zien voor de toekomst. Ook in deze spannende tijd zijn de agrarische ondernemers gedreven om vooruit te kijken. De Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe is blij dat zij een bijdrage heeft kunnen leveren aan de totstandkoming van deze Landbouwvisie. Een visie die bij uitstek is geschreven vanuit de coöperatieve gedachte.

Deze Landbouwvisie is een handreiking naar alle partners die in het landelijk gebied actief zijn. De inhoud getuigt niet alleen van sterk agrarisch ondernemerschap maar ook van daadkracht. Ik hoop dat de acties die voortkomen uit deze visie voortvarend worden opgepakt door alle partijen die hierbij betrokken zijn.

Ook in de toekomst is een sterke economische agrarische sector van belang voor Drenthe. Ik wil het regionale afdelingsbestuur van LTO Noord bedanken voor deze opdracht. Het is prachtig dat wij als Gebiedscoöperatie vanuit onze onafhankelijke rol het proces mochten vormgeven. Dit is waarvoor de Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe in het leven is geroepen: samen met de bevolking 'van onderop' aan de slag.

Henk Brink
Voorzitter Gebiedscoöperatie
Zuidwest Drenthe

DE LANDBOUW VISIE

1.1 Inleiding

In heel Nederland wordt er gesproken over de toekomst van de landbouw: door de politiek, in de media en in de samenleving. Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO) afdeling Zuidwest Drenthe en Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe (GCZWD) hebben daarom samen het initiatief genomen om deze Landbouwvisie te schrijven. Een visie gemaakt dóór en vóór alle boeren en tuinders in Westerveld, Meppel, De Wolden en Hoogeveen. Een blauwdruk voor de komende decennia, waarin staat beschreven hoe wij onze toekomst zien.

Met 'wij' bedoelen we alle boeren en tuinders die hebben meegewerkt aan de visie: meer dan 200 in totaal. De richting in deze visie is het resultaat van goede gesprekken, stevige discussies en persoonlijke verhalen. Een verzameling van onze ambities, ideeën en wensen, waarin we ook oog hebben voor de verschillen. Geen agrarische ondernemer is immers hetzelfde. Wat ons bindt is ons doel om te gaan voor een sterke landbouwsector in Zuidwest-Drenthe, waar we in 2050 nog steeds trots op kunnen zijn!

1.2 Doel en gebruik

De Landbouwvisie voor Zuidwest-Drenthe is gemaakt met gezond boerenverstand en is daarom vanuit het perspectief van boeren en tuinders geschreven. Nu het Drents Programma Landelijk Gebied (DPLG) van de baan is, zien wij deze visie als een belangrijk middel om toekomstig beleid in Drenthe vorm te geven. De opgaven voor het landelijk gebied zijn namelijk niet veranderd. Deze Landbouwvisie geeft richting en handvatten aan de provincie en gemeenten om samen met ons de sector op een positieve manier te ontwikkelen. 'Vooruit boeren' noemen we dat. In deze visie geven we niet alleen inzicht in ons toekomstbeeld, maar vertalen dit ook naar concrete acties

(hoofdstuk 6). Zo blijft het niet alleen bij visievorming op papier, maar brengen we onze ambities ook daadwerkelijk in de praktijk.

Drentse Landbouwkoers

Provincie Drenthe heeft in december 2024 de Drentse Landbouwkoers gepubliceerd. De landbouwkoers geeft richting aan het provinciale landbouwbeleid tot en met 2040¹. In de Landbouwkoers wordt verwezen naar deze Landbouwvisie, als uitwerking van de ambities en wensen van de agrariërs in Zuidwest-Drenthe. Deze Landbouwvisie is van onderop tot stand gekomen en is input voor de landbouwkoers.

1.3 Totstandkoming van de visie

Deze Landbouwvisie is tot stand gekomen dankzij de inzet van meer dan 200 boeren en tuinders uit Zuidwest-Drenthe. Van veehouders tot akkerbouwers en kwekers: we zijn samen aan de slag gegaan met de toekomst van onze sector. Hierbij is geen onderscheid gemaakt in leden en niet-leden van LTO: alle agrarische ondernemers zijn uitgenodigd om een bijdrage te leveren aan deze visie.

Vragenlijst

In het voorjaar van 2024 is een brief met vragenlijst verstuurd naar 831 boeren en tuinders in Zuidwest-Drenthe. Voor de selectie van de adressen is de SBI-indeling van de Kamer van Koophandel aangehouden. De vragenlijst is door 134 boeren en tuinders ingevuld, een respons

van 16%. De antwoorden op de vragen gaven een globaal beeld van de thema's waar de agrarische sector in Zuidwest-Drenthe zich hard voor maakt. De uitkomsten zijn gebruikt om de inhoud van de bijeenkomsten vorm te geven (bijlage 1).

1) Bron: Provincie Drenthe, 2024

BIJEENKOMSTEN

In september en oktober 2024 zijn alle agrariërs uitgenodigd voor zeven gebiedsgerichte bijeenkomsten in De Wolden (Echten en Ruinerwold), Meppel (Nijeveen), Hoogeveen (Pesse en Alteveer) en Westerveld (Vledder en Dwingeloo). Tijdens deze bijeenkomsten zijn boeren met elkaar in gesprek gegaan over zes thema's: **bodem en water, stikstof, landbouwgrond, verdienmodellen, relatie bedrijf en omgeving en samenwerking**. In totaal hebben 157 agrariërs deze bijeenkomsten bezocht. De uitkomsten van deze gesprekken zijn per thema verwerkt in de Landbouwvisie.

INTERVIEWS

Parallel aan de bijeenkomsten zijn in totaal 20 interviews afgenomen met boeren en tuinders in Zuidwest-Drenthe. De boeren zijn geselecteerd naar rato van het aantal agrarische bedrijven in de betreffende gemeente². Daarbij is ook rekening gehouden met de spreiding van bedrijfstypen (tabel 1). De geïnterviewde bedrijven zijn een mix van biologische en niet-biologische bedrijven.

Tabel 1: verdeling interviews op basis van bedrijfstype

Bedrijfstype	Aantal
Melkvee	10
Akkerbouw / tuinbouw	4
Gemengd	2
Kalveren	1
Schapen	1
Pluimvee	1
Overig	1

MEELEESRONDE

Dertien agrariërs uit Zuidwest-Drenthe hebben de conceptversie van deze Landbouwvisie gelezen en beoordeeld op volledigheid en juistheid. De reacties zijn zoveel mogelijk verwerkt in de tekst.

²⁾ Aantal geïnterviewde bedrijven per gemeente: Westerveld: 6, Meppel: 2, De Wolden: 8, Hoogeveen: 4.

2

ONZE AMBITIES

In deze Landbouwvisie vind je onze ambities terug, verdeeld over de volgende zes thema's:

- Bodem en water
- Stikstof
- Landbouwgrond
- Verdienmodellen
- Relatie bedrijf en omgeving
- Samenwerking

Deze thema's staan niet op zichzelf en worden in samenhang met elkaar beschreven. De rode draad is samen te vatten in drie hoofdambities:

1 Een duurzame ontwikkeling van de sector

Waar de ene boer de ambitie heeft om het bedrijf uit te breiden, wil de ander zijn huidige bedrijfsomvang behouden of juist extensiveren. We willen onze bedrijven duurzaam ontwikkelen, waarbij we inzetten op een goed verdienmodel met een passende bedrijfsomvang. Op deze manier willen we ook in de toekomst een volwaardig inkomen kunnen halen uit ons primaire product: melk, vlees, eieren, groenten, bloemen, bomen en planten.

2 Minder regels, meer praktijk

Het landbouwbeleid in Nederland en Europa staat bol van de regels. Regels die achter een bureau zijn bedacht en vaak niet aansluiten bij de dagelijkse praktijk. Hoewel we veel regels niet kunnen veranderen, willen we dit signaal wel meegeven aan de provincie en het Rijk. Met deze Landbouwvisie geven we beleidsmakers inzicht in hoe het wél kan, met behulp van onze kennis en ervaring uit de praktijk.

3 We doen het samen

Alleen ga je sneller, samen kom je verder. Deze Landbouwvisie is een handreiking naar agrariërs onderling, de provincie, gemeenten, waterschappen, terreinbeherende organisaties (TBO's) en burgers. We geloven in samenwerking op verschillende vlakken, zodat we niet tegenover elkaar maar naast elkaar komen te staan. Op deze manier geven we 'van onderop' invulling aan de opgaven in Zuidwest-Drenthe.

Als we regels kunnen
maken, kunnen we ze
ook veranderen.

Sjoukje de Wit, schapenhouder in Nijensleek

TRENDS EN ACHTER- GROND

De landbouw in Nederland heeft zich de afgelopen decennia ontwikkeld tot een hoogwaardige en innovatieve sector. We staan wereldwijd bekend om onze gespecialiseerde kennis. Niet voor niets is Nederland één van de grootste exporteurs van landbouwproducten ter wereld. Ongeveer 80% van onze producten zetten we af binnen Europa. Daarmee spelen we een belangrijke rol in de voedselvoorziening van ons eigen continent³. In Drenthe is ruim 63% van het oppervlak in gebruik als landbouwgrond. De agrarische sector en de bijbehorende keten is goed voor 9,5% van het bruto binnenlands product⁴ van Drenthe⁵.

We zien dat het landbouwbeleid steeds meer op Europees niveau wordt gemaakt. Een ontwikkeling die de nodige uitdagingen met zich meebrengt, omdat er binnen Europa grote verschillen zijn tussen regio's als we kijken naar de landbouwpraktijk. Ambities op het gebied van klimaat, natuur en milieu hebben in heel Europa invloed op de landbouw. Binnen de agrarische sector zijn veel kansen om lokaal een positieve bijdrage te leveren aan deze doelstellingen.

3) Bron: LTO, 2023, p. 10 – 12.

4) Het bruto binnenlands product van Drenthe is de totale marktwaarde van alle goederen en diensten die jaarlijks in Drenthe worden geproduceerd.

5) Bron: Provincie Drenthe, 2024, p. 14.

Druk op landbouwgrond

In Nederland zijn onze boeren en tuinders bevoorrecht met vruchtbare grond. Onze delta is zeer geschikt voor de teelt van voedsel, bloemen, bomen en planten. Maar Nederland is klein: door andere ontwikkelingen zoals woningbouw, de energietransitie, industrie en natuurontwikkeling neemt de druk op grond toe. Dit leidt tot competitie tussen sectoren en steeds hogere grondprijzen⁶. In de toekomst staan we voor de uitdaging om hierin de juiste balans te vinden en te behouden, zodat er voldoende ruimte blijft voor de landbouw.

Kleinere sector, grotere bedrijven

De afgelopen decennia is de landbouwsector steeds kleiner geworden, doordat het aantal agrarische bedrijven sterk is afgenomen. Het zijn doorgaans de kleine agrarische bedrijven die stoppen: grote bedrijven schalen juist op. Door ingewikkelde regels, de stikstofcrisis en alsmaar stijgende grondprijzen verwachten we dat deze trend in de toekomst doorzet. Er is daarom blijvende aandacht nodig voor de toekomstbestendigheid van de algehele landbouwsector, met een focus op voldoende diversiteit en een optimale bedrijfsomvang. Dit is belangrijk voor de toekomst van jonge boeren, zodat zij het bedrijf kunnen overnemen en de ruimte krijgen om te ondernemen.

Boer en samenleving

De relatie tussen boer en burger is de afgelopen decennia sterk veranderd. Waar vijftig jaar geleden iedereen wel een vader, oom of neef had die boer was, zijn de familiale relaties met het boerenbedrijf tegenwoordig veel minder sterk aanwezig. De burger is daardoor steeds verder af komen te staan van het product in de winkel. Tegelijkertijd zien we dat de vraag naar lokale, duurzame en gezonde producten toeneemt. Boeren en tuinders

⁶) Bron: LTO, 2023, p. 12

spelen hier al op in door bijvoorbeeld een deel van hun producten aan huis te verkopen. De samenleving vraagt van boeren en tuinders dat zij steeds meer optreden als maatschappelijke dienstverlener op het gebied van zorg, duurzaamheid, biodiversiteit natuur en klimaat. Toch kiest de burger als

consument nog steeds op basis van de portemonnee, waardoor de sector minder kan investeren in duurzame oplossingen. Hier ligt een grote uitdaging voor de toekomst: de wensen van de samenleving vertalen naar een eerlijke verdeling van de lusten en de lasten tussen boer en burger.

Landbouw in Zuidwest-Drenthe

De regio Zuidwest-Drenthe bestaat uit de gemeenten Westerveld, Meppel, De Wolden en Hoogeveen. Van het totale oppervlak van 69.000 hectare is ruim 32.000 hectare in gebruik als agrarisch terrein⁷. Van de vier gemeenten, heeft

De Wolden relatief gezien de grootste oppervlakte in gebruik voor agrarische activiteiten (13.693 hectare) en gemeente Meppel de minste (5.688 hectare)⁸. Het aantal bedrijven in de regio is sinds het jaar 2000 gehalveerd (tabel 2).

Tabel 2: aantal landbouwbedrijven per gemeente sinds 2000

	2000	2010	2020	2023
Gemeente Westerveld	401	329	229	219
Gemeente Meppel	123	102	75	68
Gemeente De Wolden	679	528	366	352
Gemeente Hoogeveen	335	250	158	152
Totaal	1538	1209	828	791

Bron: CBS Statline, 2023

Agrarisch Zuidwest-Drenthe kenmerkt zich door een afwisselend landschap met zandgronden, veenweidegebieden en beekdalen. Op de hogere zandgronden is voornamelijk een afwisseling van melkveehouderij en akkerbouw te vinden, terwijl de veenweidegebieden vooral in gebruik zijn door de melkveehouderij. Naast

de melkveehouderij en akkerbouw zijn er in Zuidwest-Drenthe vooral gemengde bedrijven te vinden waar akkerbouw en verschillende vormen van veeteelt worden gecombineerd. Een klein deel van de agrarische bedrijven in Zuidwest-Drenthe houdt schapen, geiten, paarden of pony's.

7) Alle gronden die in gebruik zijn door de landbouw vallen onder agrarisch terrein, inclusief braakliggende gronden en (verharde) erven.

8) Bron: CBS Statline, 2023.

ONZE VISIE

4.1 Bodem en water

De bodem is letterlijk en figuurlijk de grond onder het bestaan van de boerenbedrijven in Zuidwest-Drenthe. Van zand tot veen: de boeren en tuinders in onze regio weten als geen ander hoe zij het land moeten bewerken. Deze kennis wordt van generatie op generatie overgedragen, met inzichten in de kwaliteit van de bodem en waterhuishouding op perceelsniveau. We roepen de overheid en andere grondgebruikers op om meer gebruik te maken van deze lokale kennis.

Het belang van een robuuste bodem

Boeren en tuinders hebben belang bij een goed functionerende bodem. Een bodem met de juiste structuur is eenvoudiger te bewerken en levert bij de juiste omstandigheden de hoogste gewasopbrengst op. Een bodem met voldoende organische stof houdt bovendien meer water vast, met een positief effect op

zowel natte als droge periodes. We vragen als agrariërs daarom aandacht voor het op peil houden van het organische stofgehalte in de bodem. Grasland houdt organische stof beter vast dan bouwland. Voor de melkveehouderij is het daarom belangrijk dat er voldoende percelen in gebruik blijven als grasland. Voor akkerbouwers zijn er ook veel mogelijkheden om voldoende organische stof te behouden, bijvoorbeeld door de teelt van eiwitrijke gewassen en rustgewassen. Daarnaast draagt de toepassing van regeneratieve landbouwmethoden⁹ bij aan het robuuster maken van de bodem.

Bemesting

Om het organische stofgehalte op peil te houden, pleiten we voor andere vormen van bemesting: een vermindering van kunstmest en meer gebruik van dierlijke mest en vaste mest. In Zuidwest-Drenthe willen we starten met een pilot vaste mest, waarbij de regio een uitzonderingspositie krijgt zodat wij kunnen experimenteren met de toepassing van vaste mest. Daarnaast zien we ook kansen in de verwerking van organische reststromen van buiten de landbouw, zoals blad en bermmaaisel. Een robuuste bodem bevordert het bodemleven dat dient als voedsel voor weidevogels. In Zuidwest-Drenthe zien we dan ook mogelijkheden om de weidevogelpakketten vanuit het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) uit te breiden, mits dit samen gaat met de beheersing van predatoren in landbouw- en natuurgebieden.

Waterkwaliteit

Voor agrariërs in Zuidwest-Drenthe is de beschikbaarheid van schoon water enorm belangrijk. Slechts kleine delen van Zuidwest-Drenthe liggen in een NV-gebied¹⁰. Dit betekent dat de waterkwaliteit in onze

regio goed is. Boeren en tuinders ervaren rechtsongelijkheid als het gaat om het meten van de waterkwaliteit. Agrariërs in Zuidwest-Drenthe zetten vraagtekens bij de geldigheid en de locaties van lokale meetpunten. Ook in Europa worden verschillende uitgangspunten en meetmethodes gebruikt, waardoor een objectieve en onafhankelijke beoordeling van de waterkwaliteit ontbreekt. We willen daarom aan de slag met onafhankelijke en uniforme metingen, die de waterkwaliteit integraal in kaart brengen. Met deze gegevens onder de arm gaan we samen met andere watergebruikers aan de slag om de goede waterkwaliteit in de regio te behouden.

Waterpeil

In Zuidwest-Drenthe voeren we water af uit de hele provincie. Vanaf het Drents plateau stroomt het water via de vaarten naar beneden. Dit zorgt ervoor dat Meppel regelmatig natte voeten heeft, met gevolgen voor de agrariërs in deze gemeente. In de toekomst zijn er meer maatregelen nodig om het waterpeil in het landelijk gebied te beheersen, bijvoorbeeld met behulp van lokaal peilbeheer.

Lokaal peilbeheer

Door de toename van droge en natte periodes wordt het beheersen van het waterpeil steeds belangrijker. De vraag naar water door de landbouw zal in droge periodes toenemen, terwijl er in natte periodes juist meer water moet worden afgevoerd. Bij te laat ingrijpen leiden extreme omstandigheden tot schade aan gewassen en de bodem. Het is belangrijk dat boeren zelf kunnen sleutelen aan het waterpeil, zodat percelen worden beschermd tegen afspoeling en erosie. We willen samen met de waterschappen aan de slag om de mogelijkheden voor lokaal peilbeheer te verkennen.

9) Regeneratieve landbouwmethoden richten zich op het verbeteren van de bodem door het beperken van grondkering en het verminderen van kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen.

10) Nutriënten verontreinigd gebied.

WATER- KWALITEIT IN STAD EN LAND

De toename van hevige buien zorgt ook voor wateroverlast in de bebouwde omgeving. Het overtollige water stroomt via de stoepen en straten af naar het ommeland. Verontreiniging vanuit de steden en dorpen komt op deze manier in het landelijk gebied terecht. Daarnaast zorgt de riooloverstort voor extra verontreiniging van het oppervlaktewater. Daarom brengen we samen met de waterschappen in kaart waar deze overstortlocaties zich bevinden en zoeken we samen naar oplossingen voor verbetering van de waterzuivering. We roepen op om de waterkwaliteit integraal te meten, zodat de vervuiling van water bij de bron kan worden aangepakt.

Groene en blauwe diensten

In Zuidwest-Drenthe zijn agrariërs al generaties lang bezig met beheer en onderhoud van het landschap. We verwachten dat deze rol in de toekomst steeds groter wordt, bijvoorbeeld in het realiseren van groenblauwe dooradering en het beheer van drinkwaterwingebieden. Maar ook in het bermbeheer en de bestrijding van exoten zoals Jacobskruiskruid en Japanse duizendknoop zijn boeren een belangrijke partner. We staan open voor het verlenen van groene en blauwe diensten, mits deze worden gewaardeerd met een passende en langjarige vergoeding.

Waterberging

We willen stroomop- en stroomafwaarts beter samenwerken, zodat Meppel droge voeten houdt. Waterberging moet daar plaatsvinden waar er voldoende ruimte is. Bij piekmomenten zijn agrariërs bereid om tijdelijk water op te vangen, mits hier een passende vergoeding tegenover staat.

HIER ZETTEN WE OP IN:

- Gebruik de lokale kennis van boeren en tuinders om beleid te maken voor bodem en water;
- Houd het organische stofgehalte in de regio op peil, zodat de bodem meer water kan vasthouden in natte en droge periodes;
- Stimuleer regeneratieve landbouwmethoden, ter bevordering van het organische stofgehalte in de bodem;
- Start een pilot met het gebruik van meer vaste mest ter bevordering van de organische stof in de bodem;
- Start een pilot voor het verwerken van externe organische reststromen;
- Benader de beheersing van het waterpeil en waterkwaliteit integraal;
- Zet in op eerlijke en uniforme meetmethoden, zodat de standaard voor waterkwaliteit overal gelijk is;
- Maak data over bodem en (drink)water openbaar beschikbaar, zodat we hierop als sector kunnen inspelen;
- Geef boeren en tuinders de mogelijkheid om zelf het waterpeil te beheren;
- Beloon boeren en tuinders op een passende manier voor het verlenen van groene en blauwe diensten.

4.2 Stikstof

De stikstofcrisis vraagt landelijk om duidelijk en koersvast overheidsbeleid. Deze crisis heeft niet alleen impact op de landbouw, maar ook op andere sectoren zoals de industrie en de woningbouw. We zien onze sector als een belangrijk onderdeel van de oplossing. In Zuidwest-Drenthe zien we mogelijkheden om lokaal het verschil te maken. We willen groene stikstof voor de agrarische sector behouden. De provincie kan ons hiermee helpen door met terugwerkende kracht inzichtelijk te maken hoeveel stikstof er al is gereduceerd in Drenthe. We steunen de oprichting van een Drentse stikstofbank¹¹ zodat stikstofrechten van stoppende boeren terecht komen bij andere agrarische bedrijven in Drenthe.

Mestvergisting

In Zuidwest-Drenthe willen veehouders aan de slag met mestvergisting. Dit zorgt voor een directe verlaging van de uitstoot van CO₂, stikstof en methaan. De productie van

groen gas is bovendien cruciaal voor het laten slagen van de energietransitie. De industrie en een deel van de bebouwde omgeving zal voor verwarming en warm water ook in de toekomst afhankelijk blijven van (groen) gas. Op verschillende plekken in Zuidwest-Drenthe hebben boeren zich verenigd om gezamenlijk groen gas te produceren. De voortgang van deze initiatieven wordt op dit moment geremd door vraagstukken rond het opwerken van biogas naar groen gas, een vol stroomnet en het afsluiten van gezamenlijke financiering. Investeren in een mestvergister is alleen te rechtvaardigen als de boer zekerheid heeft en de overheid een stabiel en langjarig beleid voert. Er is meer duidelijkheid nodig over de bijmengverplichting en het invoeden van groen gas in het netwerk. De provincie en gemeenten vragen we om lokale initiatieven voor mestvergisting maximaal te ondersteunen met kennis, opstartsubsidies en vlotte vergunningverlening.

¹¹) Zie ook de Drentse Landbouwkoers.

DOELSTURING EN KRITIEKE PRESTATIE INDICATOREN (KPI'S)

Duurzaamheid is een werkwoord. Voor het behalen van onze duurzaamheidsdoelstellingen kijken we altijd naar de situatie in de praktijk. Hierbij hebben we oog voor de grote diversiteit aan agrarische bedrijven in Zuidwest-Drenthe. De uitvoering vraagt maatwerk, zonder aannames op basis van theoretische modellen. We gaan voor doelsturing met behulp van haalbare, onafhankelijke en onderbouwde KPI's, op basis van vrijwilligheid. We ondersteunen een afrekenbare stoffenbalans, waarbij de daadwerkelijke aan- en afvoer van stoffen per bedrijf centraal staat. Provinciaal maken we de koppeling met Duurzaam Boeren Drenthe.

Het hele stikstofprobleem valt best op te lossen. Je moet het wel samen doen en er samen positief ingaan.

Johan Laarman, pluimveehouder in Ruinen

PAS-melders

Boerenbedrijven in heel Nederland hebben door falend overheidsbeleid te kampen met de gevolgen van het Programma Aanpak Stikstof (PAS). In Drenthe staan er 120 boerenbedrijven geregistreerd als PAS-melder. Deze bedrijven verkeren al jaren in onzekerheid over de status van hun vergunning. Het is de verantwoordelijkheid van de overheid om alle vergunningen zo snel mogelijk op orde te brengen. Dit biedt in de eerste plaats toekomstperspectief voor de

volgende generatie: jonge boeren die klaar staan om het familiebedrijf over te nemen. In de tweede plaats is het wegnemen van onzekerheid noodzakelijk voor komende gebiedsprocessen. Zonder gelijk speelveld is het voor agrariërs niet mogelijk om gebiedsgericht aan de slag te gaan met de vraagstukken die er zijn. We verwachten van de provincie Drenthe dat zij zich maximaal inzet ten gunste van alle PAS-melders en interimmers in de provincie.

HIER ZETTEN WE OP IN:

- Maak boeren en tuinders in Zuidwest-Drenthe onderdeel van de oplossing van de stikstofcrisis;
- Groene stikstof moet groen blijven. Stel stikstofruimte beschikbaar via een Drentse stikstofbank;
- Zet in op doelsturing met behulp van haalbare, onafhankelijke en onderbouwde KPI's en een afrekenbare stoffenbalans;
- Stimuleer bewezen emissie reducerende maatregelen en zorg voor levenslange garantie;
- Ondersteun lokale initiatieven voor mestvergistings, om direct de uitstoot van CO₂, stikstof en methaan te verlagen. Bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van aanjaagsubsidies en het versneld afgeven van vergunningen;
- Zorg voor geldige vergunningen voor de bedrijven die nu geregistreerd staan als PAS-melder of interimmer.

Johan en Joanne
Bakker bij de
mestvergister

4.3 Landbouwgrond

In Zuidwest-Drenthe heerst 'grondhonger'. De druk op landbouwgrond neemt toe door de afbouw van derogatie, de aankoop van gronden door derden en andere ruimtelijke ontwikkelingen, zoals de energietransitie en woningbouw. Deze druk zorgt ervoor dat er steeds minder ruimte is voor het behalen van andere doelen op het gebied van klimaat en biodiversiteit. We vinden het belangrijk dat wat nu landbouwgrond is, ook landbouwgrond blijft.

Landbouwgrond in eigendom

De alsmaar stijgende grondprijzen maken het voor kleine agrarische ondernemers steeds lastiger om landbouwgrond te kopen. De aankoop van grond door investeerders maar ook door de provincie (via Prolander) wordt door agrariërs in Zuidwest-Drenthe als prijsopdrijvend ervaren. Dit creëert een ongelijk speelveld tussen boeren en andere organisaties. Dit is vooral een probleem voor boeren met vee, die door de mestwetgeving genoodzaakt zijn om extra grond aan te kopen of te pachten. Bij de aan- en verkoop van landbouwgrond weegt de economische waarde het zwaarst. Maar grond vertegenwoordigt ook andere waarden: maatschappelijk, landschappelijk en emotioneel. Deze waarden zijn niet altijd te vatten in hectares of euro's. Dit vraagt van alle grondeigenaren in Zuidwest-Drenthe om bewust om te gaan met de aan- en verkoop van landbouwgrond. Zo blijft er in de toekomst sprake van eerlijke concurrentie.

Pachtgrond

Boeren en tuinders in Zuidwest-Drenthe pachten landbouwgrond van particulieren en TBO's zoals Drents Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Ook de provincie verpacht grond aan boeren via Prolander. Onze agrariërs lopen aan tegen beperkingen van kortlopende pachtcontracten en onhaalbare voorwaarden, bijvoorbeeld op het gebied van verduurzaming. We roepen de TBO's en de provincie op om pachtcontracten aan te bieden met een redelijke termijn en realistische voorwaarden, zodat we in staat zijn om onze bedrijfsvoering hierop in te richten. Zo bouwen we aan duurzame relaties en langjarige samenwerkingen. Dit zorgt ervoor dat de boer bereid is om voor de lange termijn te investeren in de grond: beter voor boer, bodem en biodiversiteit.

Afwaarderen van landbouwgrond

Bij het afwaarderen van landbouwgrond wordt de waarde van een stuk grond verlaagd, in ruil voor definitieve beperkingen in het gebruik of verandering van de bestemming. Het afwaarderen van landbouwgrond gebeurt vaak om natuur- of stikstofdoelen te behalen. Wij raden het afwaarderen van landbouwgrond af omdat het in veel gevallen leidt tot het verlies van de agrarische functie. Daarnaast zorgt afwaardering voor het verlies van de verdien capaciteit en de economische waarde van de grond. Wij willen landbouwgrond voor de agrarische sector behouden. In plaats van afwaarderen willen we in Zuidwest-Drenthe zelf aan de slag met doelen op het gebied van natuur en stikstof, bijvoorbeeld met behulp van onze eigen TBO.

Onze eigen TBO

Prolander staat als uitvoeringsorganisatie van de provincie Drenthe aan de lat voor het ontwikkelen van nieuwe natuur. We kunnen het beleid niet meer veranderen, maar wel zelf uitvoeren. Zo wordt de ontwikkeling van nieuwe natuur geen bedreiging, maar een kans. We gaan daarom onderzoeken of er een voedingsbodem is voor een boerencoöperatie die optreedt als TBO. Bestaande agrarische natuur brengen we in om de natuurdoelstellingen van de provincie te behalen. Net zoals andere TBO's maken we aanspraak op de financiële middelen die nodig zijn voor het beheer en onderhoud van onze natuur. Op deze manier kunnen we als gelijkwaardige partners samenwerken in het landelijk gebied.

HIER ZETTEN WE OP IN:

- Wat landbouwgrond is, moet landbouwgrond blijven;
- Afwaardering van landbouwgrond raden we af;
- Creëer een eerlijk speelveld als het gaat om de ver- en aankoop van landbouwgrond. Houd rekening met buurman-boer(in);
- Zet in op langjarige pachtconstructies met realistische voorwaarden. Dit is goed voor de boer, de bodem en de biodiversiteit;
- We gaan onderzoeken of er een voedingsbodem is voor onze eigen TBO, zodat we zelf een bijdrage kunnen leveren aan de natuurdoelen in de provincie.

Het is leuk om te verbreden en te zoeken naar mogelijkheden, zodat we beter de juiste keuzes kunnen maken voor ons bedrijf.

Hans Vetketel en opvolger Mayke, melkveehouder in Koekange

4.4 Verdienmodellen

Boer zijn is niet alleen een beroep, het is ook een manier van leven! Wie boer is, wil graag boer blijven. We vinden het belangrijk dat we een goede boterham kunnen verdienen met het primaire product dat we maken, nu en in de toekomst. We willen onze bedrijven duurzaam ontwikkelen, passend bij het karakter van de regio en de wensen van individuele ondernemers. Hierin gaan we uit van de kracht van innovatie en het ondernemerschap van onze boeren en tuinders.

Multifunctionele landbouw

Onze visie is dat elke boer en tuinder altijd het hoofdinkomen moet kunnen verdienen met het primaire product. Tegelijkertijd stimuleren we het ondernemerschap van boeren en tuinders die een nevenactiviteit willen ontwikkelen. Binnen onze sector zoeken we de samenwerking op, zodat we elkaars activiteiten kunnen versterken. Dit komt ook ten goede aan de leefbaarheid op het platteland. We vragen de overheid om ons hierbij maximaal te ondersteunen, bijvoorbeeld bij de vergunningverlening voor nieuwe activiteiten. De provincie en gemeenten kunnen ons ook helpen door het beschikbaar stellen van kennis en startsubsidies voor innovatieve ideeën.

Multifunctionele landbouw omvat alle activiteiten die we als boeren en tuinders ontwikkelen naast onze agrarische hoofdtak. Denk hierbij aan zorg, boerderijeducatie, boerderijwinkels, kinderopvang, agrarisch natuurbeheer en recreatie. Nevenactiviteiten ontstaan soms vanuit passie, soms vanuit noodzaak. Voor de boer als ondernemer is het belangrijk dat een nevenactiviteit aansluit bij de bedrijfsvoering en persoonlijke interesses. Niet elke boer is geschikt voor het runnen van een camping of een zorgboerderij.

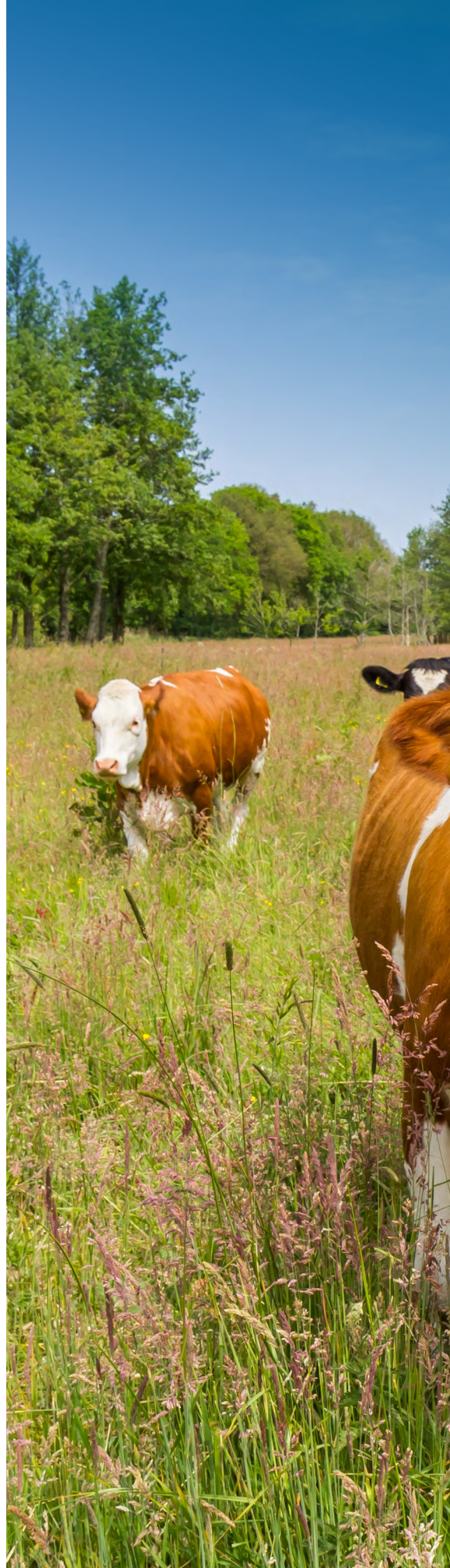
Agrarisch natuurbeheer

Sinds januari 2024 zijn er in Zuidwest-Drenthe mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer. Het provinciale budget is op dit moment niet toereikend om het agrarisch natuurbeheer volledig uit te rollen. Boeren en tuinders met interesse, belanden nu op een wachtlijst bij AND. De budgetten die landelijk beschikbaar worden gesteld voor agrarisch natuurbeheer bieden mogelijkheden voor Drenthe. Dit vraagt om een stevige lobby vanuit de provincie, zodat het collectief in Drenthe straks voldoende middelen heeft om alle boeren en tuinders in Drenthe te bedienen. Met name boeren in de gemeenten Westerveld, Meppel en De Wolden zien deze ontwikkeling als kans. Er is veel animo voor agrarisch natuurbeheer mits er een goed en langjarig verdienmodel onder ligt en deelname vrijwillig blijft. We willen dat alle beheerpakketten straks beschikbaar zijn voor heel Zuidwest-Drenthe, zodat de agrariërs die dat willen aan de slag kunnen met agrarisch natuurbeheer.

HIER ZETTEN WE OP IN:

- Onze agrarische tak is en blijft het belangrijkste verdienmodel;
- We zetten lokaal in op samenwerking tussen agrarische ondernemers, zodat neventakken op het platteland elkaar versterken en elkaar niet beconcurreren;
- Ondersteun aanvragen voor nevenactiviteiten maximaal met kennis en startsubsidies;
- Wijs heel Zuidwest-Drenthe aan als ANLb-gebied, zodat boeren aan de slag kunnen met agrarisch natuurbeheer.

Ik zie agrarisch natuurbeheer
als het meest kansrijke
toekomstige verdienmodel.

Auke Spijkerman,
biologisch melkveehouder in Wapserveen

4.5 Bedrijf en omgeving

Onze boeren en tuinders zijn geliefde buren. Agrariërs in Zuidwest-Drenthe hebben een goede relatie met boeren in de buurt en burgers die op het platteland wonen. Het naoberschap zie je bij ons terug aan de keukentafel: de koffie staat altijd klaar. We vinden het belangrijk om te blijven investeren in de relatie met onze omgeving. Het bedrijf openstellen, blijven uitleggen wat we doen en rekening houden met werktijden: we doen het allemaal. Dit zorgt ervoor dat we niet alleen

economisch, maar ook maatschappelijk van waarde zijn voor de leefbaarheid in Zuidwest-Drenthe.

Boerderijeducatie

Het vertellen van het verhaal over de herkomst van onze producten begint bij de jeugd. Wij vinden dat elk kind in de basisschoolleeftijd tenminste één keer op een boerderij moet zijn geweest. Daarnaast willen we dat lespakketten voor boerderijeducatie

Er is maar één die het echte verhaal kan vertellen en dat is degene die in de praktijk staat: de boer.

Geert Lindenhols, akkerbouwer in Zuidwolde

breed beschikbaar komen voor het onderwijs in Zuidwest-Drenthe. We roepen het onderwijs in Zuidwest-Drenthe op om zich aan te sluiten bij De Boer op Noord, waar al verschillende boerenbedrijven uit de regio bij zijn aangesloten. Wij stimuleren boeren om zich aan te melden als gastbedrijf.

We willen ons echter niet alleen beperken tot de jeugd. Ook volwassenen kunnen veel leren van een bezoek aan de boerderij. Van een maatschappelijke stage voor raadsleden tot en met bijeenkomsten voor nieuwkomers op het platteland: educatie komt voor in verschillende vormen, die we met behulp van deze Landbouwvisie verder gaan uitwerken.

Bescherming plattelandscultuur Zuidwest-Drenthe

Onze erven en landerijen zijn van grote maatschappelijke waarde. We verdienen er onze boterham, creëren er banen en beheren vanaf het erf ook het omliggende landschap.

Minder zichtbaar maar minstens zo belangrijk is de plattelandscultuur die zijn oorsprong vindt op het boerenerf. De keten waar jongeren samenkomen, schuurfeesten en de 'trekkerslep': zonder onze boeren en tuinders wordt het buitengebied van Zuidwest-Drenthe een stuk minder sociaal. Wij zijn daarom voornemens om onze plattelandscultuur voor te dragen als immaterieel erfgoed, zodat zij dezelfde beschermde status krijgt als het carbidschieten in Drenthe en de Drentse boermarken.

HIER ZETTEN WE OP IN:

- In de toekomst blijven we investeren in de relatie met onze omgeving;
- We zetten in op het beschikbaar maken van boerderijeducatie voor jong en oud via De Boer op Noord;
- We gaan voor een bescherming van onze plattelandscultuur als immaterieel erfgoed.

A woman with blonde hair, smiling, stands in a barn aisle. She is wearing a bright blue jumpsuit with a logo on the chest and black rubber boots. She holds a long wooden pole diagonally across her body. In the background, several cows are visible in their stalls, some with yellow ear tags. The barn has dark wooden walls and metal railings.

Joanne van Veldhuizen,
biologisch melkveehouder
met zorgboerderij in
Wapse

4.6 Samenwerken in Zuidwest-Drenthe

Voor het uitvoeren van deze visie is samenwerken een belangrijke voorwaarde. Niet voor niets is het ook één van onze hoofdambities. Waar we als boeren en tuinders vaak individueel aan het werk zijn op het eigen erf, gaan we in de toekomst steeds meer de krachten bundelen. Zo kunnen we belangrijke uitdagingen voor de toekomst beter het hoofd bieden.

Samenwerken met andere agrariërs

Van oudsher werken agrariërs al veel samen. Denk hierbij aan de Drentse boemarken, waarin gronden gezamenlijk worden beheerd, de landbouwcoöperaties en de werktuigverenigingen. Boeren komen samen in studiegroepen en akkerbouwers en veehouders doen aan grondruil en mestplaatsing op bouwgrond. Kortom: er zijn veel voorbeelden te noemen die laten zien dat we goed kunnen samenwerken. Voor de toekomst zien we kansen in nieuwe vormen van samenwerking, bijvoorbeeld door het oprichten van onze eigen TBO (paragraaf 4.3). Samenwerken kan ook helpen om innovaties van de grond te krijgen, zoals mestvergisting (paragraaf 4.2). Voor jonge boeren kan samenwerken een mogelijkheid zijn om de financiële druk te verlagen, bijvoorbeeld door gezamenlijk grond aan te kopen. Al deze mogelijkheden willen we verder verkennen met behulp van de acties in de uitvoeringsagenda (hoofdstuk 6).

Samenwerken met de overheid

Samenwerken met de overheid vereist koersvast beleid en langjarige stabiliteit. De afgelopen jaren is de overheid helaas geen betrouwbare partner gebleken. Daardoor is het vertrouwen in de overheid bij veel agrariërs in Zuidwest-Drenthe verdwenen. Om dit vertrouwen te

herstellen, is het noodzakelijk dat de overheid meer verbinding zoekt met boeren en tuinders. Al eerder deden we de oproep om meer gebruik te maken van onze lokale kennis (hoofdstuk 4). Dit is een belangrijke eerste stap. In de tweede plaats hebben we behoefte aan minder onuitvoerbare regels, zodat we ons vak met plezier kunnen blijven uitoefenen. Daarom stimuleren we doelsturing met behulp van de KPI-aanpak (paragraaf 4.2). In de derde plaats zal het Rijk samen met de provincie de problematiek rond de PAS-melders zo snel mogelijk moeten oplossen, zodat jonge boeren weer een toekomst zien en er een gelijk speelveld ontstaat voor de start van de gebiedsprocessen. Als laatste kan de overheid ons helpen met aanjaagsubsidies voor innovaties, zodat wij in staat worden gesteld om met de doorontwikkeling van onze bedrijven aan de slag te gaan.

Samenwerken met Terrein Beherende Organisaties

Samenwerken met TBO's zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Drents Landschap is niet voor elke agrariër gesneden koek. In Zuidwest-Drenthe zien we grote regionale verschillen: rond de Natura-2000 gebieden zijn boeren meer gewend om de samenwerking op te zoeken dan in regio's waar deze organisaties niet actief zijn. We erkennen dat onze belangen soms haaks op elkaar staan. En waar nu al contact is, loopt de samenwerking soms stroef. Daarom steken we een hand uit naar de TBO's, zodat we niet tegenover maar naast elkaar komen te staan. We denken dat een verbetering van de samenwerking noodzakelijk is als we kijken naar de uitdagingen die er nu en in de toekomst op ons afkomen. Denk hierbij aan thema's als bodem, water, wolf- en wildbeheer.

Wij denken dat de kennis van onze boeren en tuinders de TBO's kan helpen om de natuurgronden beter te beheren. Daarvoor is het wel nodig dat de TBO's naar ons luisteren, ons serieus nemen en onze belangen meewegen. Agrariërs die opereren op de grenzen van natuurgebieden, kunnen hier actief aan bijdragen. Het oprichten van een eigen TBO (paragraaf 4.3) helpt om als gelijkwaardige partners samen te werken.

HIER ZETTEN WE OP IN:

- We bevorderen samenwerking tussen agrariërs op meerdere vlakken, zodat we de uitdagingen van de toekomst het hoofd kunnen bieden;
- Betrouwbaar en langjarig overheidsbeleid is nodig om het vertrouwen bij agrariërs te herstellen. De overheid kan hieraan werken door actief gebruik te maken van de kennis van boeren en tuinders bij het maken van beleid;
- Startsubsidies willen we benutten voor het doorvoeren van innovaties in de bedrijfsvoering;
- We steken een hand uit naar de TBO's voor een verbetering van de samenwerking op het gebied van natuur-, wolf- en wildbeheer;
- We gaan onderzoeken of er een voedingsbodem is voor onze eigen TBO, zodat we zelf een bijdrage kunnen leveren aan de natuurdoelen in de provincie.

Met alles wat er nu gaande is binnen de sector moet je samenwerken.

De competitie zit niet binnen maar buiten de sector, namelijk de politiek en het lobbyisme van andere sectoren.

Roel Westert, melkveehouder in Pesse

KANSEN PER GEMEENTE

Als boer en tuinder stemmen we onze bedrijfsactiviteiten af op de omstandigheden waarin we werken. Zuidwest-Drenthe is een regio met veel diversiteit in het landschap, de bodem en agrarische activiteiten. Daarom benoemen we de belangrijkste kansen en aandachtspunten per gemeente. Zo kunnen we met deze Landbouwvisie niet alleen regionaal maar ook lokaal vooruit.

Melktap familie Koning in Darp

5.1 Westerveld

Gemeente Westerveld is met circa 28.000 hectare de grootste gemeente in Zuidwest-Drenthe. Met twee Nationale Parken (Drents-Friese Wold en Dwingelderveld) en het Holtingerveld heeft Westerveld een bijzondere positie ten opzichte van de andere drie gemeenten. Aan de randen van deze Natura 2000-gebieden is de toekomst van boeren en tuinders onzeker geworden. We willen dat er rondom de Natura 2000-gebieden perspectief blijft voor agrarische ondernemers. Daarnaast moet er een oplossing komen voor de agrarische bedrijven zonder geldige natuurvergunning (paragraaf 4.2).

Bollenteelt

In de gemeente Westerveld is er maatschappelijk veel te doen over bollenteelt en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. De provincie Drenthe heeft in de Koersnotitie Landbouw aangegeven dat zij terughoudend is met het maken van eigen beleid omdat zij de landelijke ontwikkelingen wil afwachten. In Westerveld zijn telers al langer bezig met het terugbrengen van het gebruik

van gewasbeschermingsmiddelen. Teler geven aan dat zij zelf praktische oplossingen zien voor het verbeteren van de water- en bodemkwaliteit. We vragen de provincie, gemeenten, de waterschappen en de TBO's om deze oplossingsrichtingen serieus te nemen en samen met de telers aan de slag te gaan. We pleiten voor uniforme afspraken op het gebied van gewasbescherming, waarbij middelen centraal worden goedgekeurd door het CTGB.

Recreatie en toerisme

Het karakter van de gemeente Westerveld zorgt voor een positieve wisselwerking tussen recreatie en toerisme enerzijds en de agrarische sector anderzijds. Er is al veel geïnvesteerd in boerderijwinkels, activiteiten op het boeren erf en overnachtingsmogelijkheden. Deze activiteiten dragen bij aan het verdienvermogen van de agrarische bedrijven, de leefbaarheid op het platteland en het behoud van een aantrekkelijk landschap. Boeren in Westerveld vinden het belangrijk om ook in de toekomst de verbinding met bezoekers in het gebied te behouden.

5.2 Meppel

Met 5.500 hectare is gemeente Meppel de kleinste gemeente van Zuidwest-Drenthe. De stad beslaat bovendien een groot deel van het oppervlak. Iets meer dan 50% is in gebruik als agrarisch terrein¹³. De boerenbedrijven liggen verspreid over drie gebieden met elk een eigen karakter: Nijeveen-Kolderveen, De Schiphorst en Broekhuizen. De meeste agrarische bedrijven in de gemeente Meppel

zijn te vinden langs de linten in het open landschap van Nijeveen en de Bovenboeren.

Mestvergisting

Veehouders in gemeente Meppel hebben de handen ineen geslagen om te onderzoeken of zij gezamenlijk groen gas kunnen produceren. Het initiatief loopt aan tegen problemen zoals de beschikbaarheid van voldoende stroom

^{12/13} CBS, 2023.

en ruimte voor installaties. De initiatiefnemers willen onderzoeken of zij in kleinere clusters van agrarische bedrijven rendabele businesscases kunnen realiseren. We vinden het belangrijk dat dit initiatief maximaal wordt ondersteund door gemeente Meppel, Rendo en Enexis zodat de productie van groen gas realiteit wordt.

Waterpeil

In de gemeente Meppel is de beheersing van het waterpeil een belangrijk aandachtspunt. In Uffelte en Broekhuizen zijn waterbergingen gerealiseerd om de effecten voor de stad Meppel te beperken. Het waterschap heeft in Nijeveen de afgelopen jaren gewerkt aan het verbeteren van de waterhuishouding, onder andere door het plaatsen van een nieuw gemaal. De boeren in Nijeveen geven aan dat het hoge waterpeil problemen geeft en dat waterbergingen niet altijd op de juiste plekken worden gerealiseerd. De agrariërs in dit gebied willen intensiever betrokken worden bij de plannen van het waterschap, zodat de waterhuishouding wordt verbeterd.

Woningbouw

De stad Meppel is de laatste jaren flink aan het uitbreiden. De komst van de woonwijk Nieuwveense Landen en de nieuwbouw aan de Steenwijkerstraatweg leggen druk op de beschikbare landbouwgrond in de gemeente. De agrariërs in Meppel vinden het belangrijk dat nieuwbouw de agrarische bedrijven niet op slot zet, zodat er voor deze bedrijven ontwikkelruimte beschikbaar blijft.

Agrarisch natuurbeheer

In gemeente Meppel zijn er volop kansen voor agrarisch natuurbeheer. Ongeveer 20 boeren in de gemeente doen mee aan het project 'Natuurinclusieve Landbouw'¹⁴ van Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe en Agrarische Natuur Drenthe (AND). Na afronding van het project in 2025 ligt er een goede basis waar de boeren mee vooruit kunnen. Dit sluit aan bij ons voorstel om het ANLb-gebied uit te breiden naar heel Zuidwest-Drenthe (paragraaf 4.4).

¹⁴ *Natuurinclusieve landbouw combineert productie met het bevorderen van biodiversiteit en het versterken van natuurlijke ecosystemen.*

Melkveebedrijf Thijn is al
meer dan 30 jaar bezig met
agrarisch natuurbeheer

5.3 De Wolden

De Wolden is een gemeente met een sterk agrarisch karakter, waar zowel melkveehouderij als akkerbouw veel voorkomen. Van de 22.500 hectare is ruim 60% in gebruik als agrarisch terrein. Niet voor niets voert de gemeente al jaren een actief landbouwbeleid. Deze proactieve houding zorgt ervoor dat boeren en tuinders in de Wolden voorop lopen als het gaat om innovatie en verduurzaming.

Mestvergisting

Net als in gemeente Meppel werken veehouders in gemeente De Wolden samen om de productie van groen gas te realiseren. Dit initiatief loopt aan tegen vergelijkbare problemen als een vol stroomnet en de financiering van een gezamenlijk opwaardeerstation. De veehouders in De Wolden hebben behoefte aan meer ondersteuning vanuit de overheid, bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van kennis en het verstrekken van startsubsidies of leningen. Ook hier roepen we de samenwerkingspartners op om de boeren te helpen met het realiseren van het project.

Het Reestdal

Op de provinciegrens van Drenthe en Overijssel ligt het Reestdal, een uniek gebied waar landbouw, landschap en natuur samenkomen. Vooral in de bovenloop van de Reest reiken de activiteiten van de landbouw tot aan de rivier. De aanwezigheid van de landbouw willen we behouden omdat het landschappelijk, economisch en cultuurhistorisch van waarde is voor het gebied. De agrarische activiteiten dragen bij aan de beleving van het landschap, en recreatie en toerisme in de regio. We zetten daarom in op behoud van de huidige situatie. Dit kan alleen als het Reestdal niet wordt aangewezen als Natura 2000-gebied.

*Henkjan ten Kate en opvolger Koen,
gemengd bedrijf in Veeningen*

Recreatie en toerisme

Net zoals in gemeente Westerveld is recreatie en toerisme ook een belangrijke sector in gemeente De Wolden. We zien dat agrariërs in De Wolden hier actief op inzetten als tweede tak naast het bedrijf. De verbinding met de recreant en toerist willen we voor de toekomst behouden en waar mogelijk verder versterken.

Natuurinclusieve landbouw en regeneratieve landbouw

Via de Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe werken boeren en tuinders in De Wolden aan natuurinclusieve maatregelen. Een deel van

hen doet ook mee aan het project 'Pionieren met Regeneratieve Landbouw', waarbij grensoverschrijdend wordt samengewerkt met boeren in de gemeente Hardenberg. De budgetten die landelijk en provinciaal vrijkomen voor agrarisch natuurbeheer en regeneratieve landbouw zien we als kans voor de agrarische ondernemers die hiermee verder willen. Dit geldt niet alleen voor de boeren en tuinders in De Wolden, maar voor alle agrariërs in Zuidwest-Drenthe. We zetten ons samen met onze partners in om deze gelden naar Drenthe te krijgen.

5.4 Hoogeveen

In gemeente Hoogeveen is 44% van het grondgebied in gebruik als agrarisch terrein. De landbouwgebieden in deze gemeente hebben elk een eigen karakter. Op de zandgronden rond Pesse, Fluitenberg en Stuifzand is een combinatie van akkerbouw en veeteelt te vinden. In de veenweidegebieden rond Alteveer, Hollandscheveld en Nieuwlande zijn vooral melkveehouders actief.

Uitbreiding ANLb-gebied

Gemeente Hoogeveen is een 'witte vlek' als het gaat om agrarisch natuurbeheer. We vinden het belangrijk dat heel Zuidwest-Drenthe wordt aangemerkt als ANLb-gebied, zodat geïnteresseerde agrariërs in Hoogeveen ook aan de slag kunnen met agrarisch natuurbeheer.

Samenwerking multifunctionele landbouw

Van oudsher is gemeente Hoogeveen georiënteerd op de stad, met veel aandacht voor de ontwikkeling van het centrum en de bedrijvigheid op de bedrijventerreinen. Sinds kort heeft gemeente Hoogeveen ook een aanspreekpunt voor boeren en tuinders. Dit biedt kansen voor een betere verbinding met het buitengebied en meer samenwerking op het gebied van multifunctionele landbouw. Boeren en tuinders vinden intern niet altijd draagvlak voor hun plannen. We vragen de gemeente om verbreding van de sector te stimuleren.

6 UITVOERINGS- AGENDA

Tijdens de bijeenkomsten in Westerveld, Meppel, De Wolden en Hoogeveen hebben boeren en tuinders een spandoek gevuld met acties. Acties die aansluiten bij onze ideeën en wensen voor de toekomst, zodat we concreet uitvoering kunnen geven aan deze Landbouwvisie. De lokale afdeling van LTO Noord neemt de regie en houdt de voortgang van de acties in de gaten. Vanaf 2025 gaan we samen aan de slag met deze uitvoeringsagenda:

Bodem en water

	Actie	Actiehouder	Samenwerkingspartners	Planning
1.	Start pilot dierlijke en vaste mest voor behoud van organische stof in de bodem	LTO afd. ZWD	GCZWD	2025 - 2026
2.	Start pilot organische reststromen	LTO afd. ZWD	GCZWD	2025 - 2026
3.	Uitbreiding ANLb-gebied Zuidwest-Drenthe	Provincie	LTO afd. ZWD, AND	Doorlopend vanaf 2025
4.	Start pilot uniforme en onafhankelijke metingen waterkwaliteit	LTO Noord	Provincie, Waterschappen, WMD	Doorlopend vanaf 2025
5.	Verkennen mogelijkheden lokaal peilbeheer	LTO afd. ZWD	Waterschappen	2025 - 2026

Stikstof

	Actie	Actiehouder	Samenwerkingspartners	Planning
6.	Borgen KPI's en doelsturing	Provincie	LTO afd. ZWD	Doorlopend vanaf 2025
7.	Oprichting Drentse stikstofbank	Provincie	LTO afd. ZWD	Doorlopend vanaf 2025
8.	Stimuleren en ondersteunen collectieve initiatieven voor mestvergistig	Provincie, gemeenten	LTO afd. ZWD, Rendo, Enexis	Doorlopend vanaf 2025
9.	Legaliseren PAS-melders	Rijk, provincie	LTO Noord	Doorlopend vanaf 2025

Landbouwgrond

	Actie	Actiehouder	Samenwerkingspartners	Planning
10.	Onderzoek naar de oprichting van een TBO door boeren in Zuidwest-Drenthe	LTO afd. ZWD	AND	2025 – 2026
11.	In gesprek met provincie (Prolander) en TBO's over pachtcontracten en pachtduur	LTO Noord	Provincie, TBO's	2025
12.	Start pilot samenwerking jonge boeren t.b.v. aankoop vrijkomende landbouwgrond	LTO afd. ZWD, DAJK	LTO Noord	2025 – 2026

Verdienmodellen

	Actie	Actiehouder	Samenwerkingspartners	Planning
13.	Bevorderen mogelijkheden voor multifunctionele landbouw	Provincie, gemeenten	LTO afd. ZWD	Doorlopend vanaf 2025

Bedrijf en omgeving

	Actie	Actiehouder	Samenwerkingspartners	Planning
14.	Stimuleren van boerderijeducatie	LTO afd. ZWD, GCZWD	De Boer op Noord	Doorlopend vanaf 2025
15.	Organiseren kennisbijeenkomsten voor nieuwkomers op het platteland	GCZWD	Gemeenten LTO afd. ZWD	Doorlopend vanaf 2025
16.	Start procedure om de plattelandscultuur te beschermen als Immaterieel Cultureel Erfgoed	GCZWD	LTO afd. ZWD, DAJK	2025 – 2026
17.	Aandacht voor stress en onzekerheid bij boeren	LTO, DAJK, AND, GCZWD	Samenwerkingsverband Boerenperspectief	2024 - 2026

Samenwerking

	Actie	Actiehouder	Samenwerkingspartners	Planning
18.	Actieve lobby voor gelijke regelgeving binnen de EU (gelijk speelveld)	LTO		Doorlopend
19.	Inzetten op start- / aanjaagsubsidies voor landbouwinnovaties	Provincie, gemeenten	LTO afd. ZWD, GCZWD	Doorlopend
20.	Bevorderen samenwerking wolf- en wildbeheer	LTO Noord	Gemeenten, TBO's, Jagersverenigingen	Doorlopend vanaf 2025
21.	Opzetten online platform om de samenwerking tussen boeren te stimuleren	GCZWD	LTO afd. ZWD, DAJK	2025 - 2026

AFKORTINGEN

AND:	Agrarische Natuur Drenthe
ANLb:	Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer
DAJK:	Drents Agrarisch Jongeren Contact
GCZWD:	Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe
KPI's:	Kritieke Prestatie Indicatoren
LTO:	Land- en Tuinbouw Organisatie
NV-gebied:	Nutriënten verontreinigd gebied
TBO:	Terrein Beherende Organisatie

BRONVERMELDING

CBS Statline (2023),

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl>

Geraadpleegd: December 2024.

LTO (2023), Een optimistisch manifest.

Over goed eten, mooi groen en sterk ondernemerschap.

Provincie Drenthe (2024), Drentse Landbouwkoers.

Naar een krachtige en toekomstgerichte Drentse landbouwsector in 2040.

BIJLAGE

Vragenlijst lanbouwvisie Zuidwest-Drenthe

Binnen welke bedrijfstak(ken) valt jouw bedrijf?

☐ Melkvee	☐ Pluimvee
☐ Akkerbouw / tuinbouw	☐ Kalveren
☐ Varkens	☐ Boomteelt / fruitteelt
☐ Geiten	☐ Paddenstoelenteelt
☐ Schapen	☐ Vleesvee
☐ Paardenhouderij	☐ Jongeveeopvak

Produceer je biologisch (dynamisch)?

- ☐ Ja ☐ Nee

Heb je een nevenactiviteit op jouw bedrijf?

- ☐ Ja ☐ Nee

Zo ja, wat is/zijn de nevenactiviteit(en)?

Wat is op dit moment de omvang van jouw bedrijf in het aantal dieren?

dieren

Wat is op dit moment de omvang van jouw bedrijf in aantal hectares?

hectare

Wat is op dit moment de omvang van jouw bedrijf in aantal tonnen afzet?

ton

Pas je weidegang toe?

- ☐ Ja ☐ Nee

Heb je sierteelt?

- ☐ Ja ☐ Nee

Heb je een traditioneel bouwplan?

- ☐ Ja ☐ Nee

Heb je een gesloten bedrijf?

- ☐ Ja ☐ Nee

Verbouw je vollegrondsgroente?

- ☐ Ja ☐ Nee

Welk type pluimveebedrijf heb je?

- ☐ Voor vlees ☐ Voor eieren

In welke fase zit je bedrijf?

☐ Voor de bedrijfsovername	☐ Ik overweeg het bedrijf te verkopen
☐ Kort na de bedrijfsovername tot 5 jaar	☐ Afbouwende fase richting bedrijfsbeëindiging
☐ 5 jaar en langer na de bedrijfsovername	
☐ Ik overweeg het bedrijf over te dragen aan een opvolger	☐ Overig

Welk(e) toekomstplan(nen) zie je voor je bedrijf?

☐ Extensivering	☐ Multifunctionele landbouw
☐ Intensivering	(zorgboederij / educatie / boerderijwinkel e.d.)
☐ Omschakelen naar biologisch	☐ Agrarisch natuurbeheer
☐ Opwekken van energie (wind / zon /
groen gas e.d.)	☐ N.v.t.
☐ Verbreding (extra landbouwtak)	☐ Overige

Welke kansen zie je voor jouw bedrijf op de huidige locatie?

Welke bedreigingen zie je voor jouw bedrijf op de huidige locatie?

Wat is je leeftijd in jaren?

In welke gemeente is jouw bedrijf gevestigd?

Zou je benaderd willen worden voor een interview welke als inbreng gebruikt kan worden voor de Landbouwvisie in wording?

Wil je nog iets anders aan ons kwijt?

Boeren met toekomst

Duurzaam, praktisch en van onderop

Maart 2025

Auteur: Marlous Rosegaar

Inhoud: LTO Noord, afdeling Zuidwest Drenthe

Proces: Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe

Werkgroep landbouwvisie

LTO Noord, afdeling Zuidwest Drenthe

Maarten Rosink

Klaas Vogelzang

Arend Steenberghe

Sandra Gijmink

Bart Geijssels

Martin Zwiep

Rianka Laarman (LTO Noord)

Gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe

Marlous Rosegaar

Jan van Goor

Emmy Roos

Ilse Roeland

Deze landbouwvisie is gemaakt met financiële bijdragen van:

Ondernemend Westerveld

Stichting Ondernemersfonds Meppel

Gemeente Westerveld

Gemeente Meppel

Gemeente De Wolden

Gemeente Hogeveen

Provincie Drenthe

Productie: MillArt Design + Communicatie

EN DE
BOER(IN),

PLOEGDE
VOORT...